

Aminokyseliny, peptidy a bílkoviny

aminokyseliny

základní stavební jednotky

peptidy

význačné biologické účinky

bílkoviny

základní složka všech živých buněk potravin

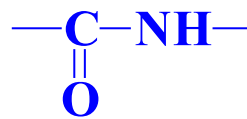
hlavní živina

aminokyseliny

funkční skupiny: NH_2 COOH

sloučeniny složené z aminokyselin vázaných

peptidovou vazbou

N-substituované amidy aminokyselin

peptidy

2-100 aminokyselin

bílkoviny (proteiny)

> 100 aminokyselin (běžně stovky až tisíce)

klasifikace

- podle vzdálenosti aminoskupiny od karboxylové skupiny

		n
2-aminokyseliny	α -aminokyseliny	0
3-aminokyseliny	β -aminokyseliny	1
4-aminokyseliny	γ -aminokyseliny	2
5-aminokyseliny	δ -aminokyseliny	3
6-aminokyseliny	ϵ -aminokyseliny	4

- podle výskytu

➤ přítomné ve všech organismech (invariabilní)

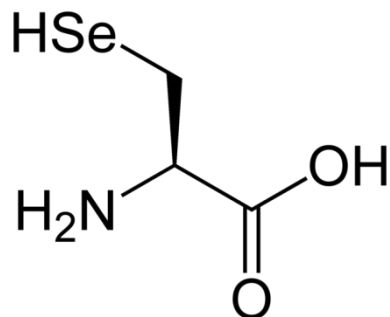
20 základních (kódovaných, proteinogenních) **aminokyselin** (volné, vázané)

➤ přítomné jen v některých organismech (variabilní)

2 proteinogenní aminokyseliny - **selenocystein, pyrrolysin**

cca 700 dalších aminokyselin (volné, vázané)

21. proteinogenní aminokyselina - selenocystein

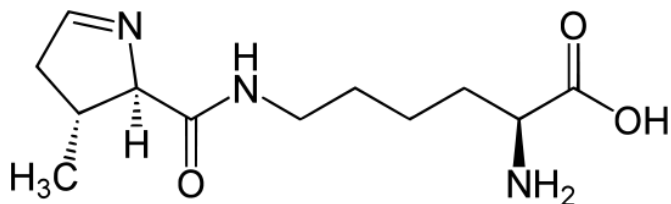

Selenocystein (Se-Cys)

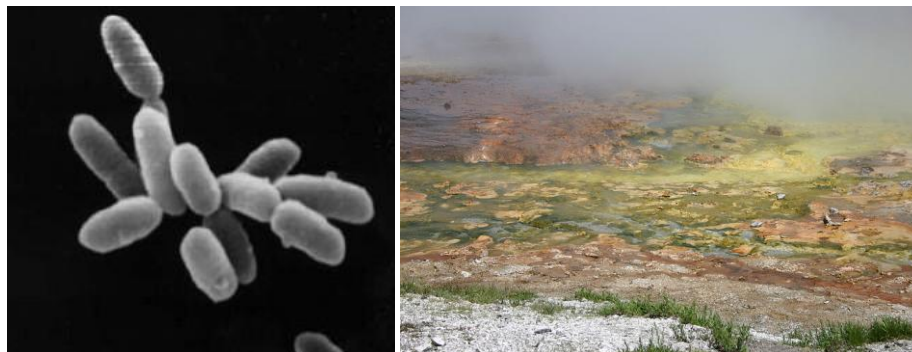
vyšší redukční potenciál než Cys - v bílkovinách s antioxidační aktivitou

v enzymech (glutathion peroxidasy, formiát dehydrogenasy, glycin reduktasy, některé hydrogenasy).

22. proteinogenní aminokyselina - pyrrolysin

pyrrolysin

Vrstvy termofilních archeí v [Yellowstonském národním parku](#)

Archea - prastará forma [života](#) - stárí se odhaduje až na 3,5 miliardy let známa především jako [extrémofilní](#) organismy stanoviště s vysokou [teplotou](#), extrémním [pH](#) či vysokým obsahem [solí](#)

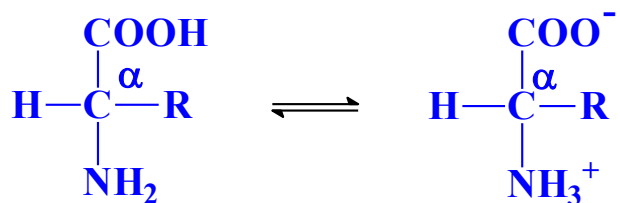
V potravinářském průmyslu našly své místo enzymy [amylázy](#), [galaktosidázy](#) a [pululanáza](#), izolované z archeí rodu [Pyrococcus](#) — i při teplotě přesahující bod varu si stále zachovávají svou katalytickou funkci, a mohou se tak použít k výrobě potravin (např. [mléka](#) a [syrovátky](#) s nízkým obsahem cukru [laktózy](#))

Methanogenní archea se užívají pro biologické odbourávání látek v rámci [čištění odpadních vod](#) - mohou sloužit k produkci [bioplynu](#)

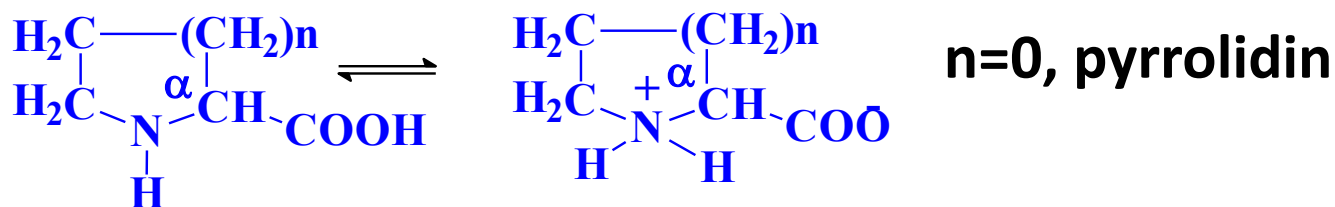
[Methanobrevibacter smithii](#) - nejčastější archeon v [lidském střevě](#) představuje asi desetinu všech prokaryotických organismů ve střevě

základní aminokyseliny

19 α -aminokyselin s primární aminoskupinou $-\text{NH}_2$

1 α -aminokyselina se sekundární aminoskupinou $-\text{NH}-$ (prolin)

19 aminokyselin = chirální sloučeniny řady L

triviální názvy

systematické názvy

symboly (třípísmenné, jednopísmenné)

Triviální název	Systematický název	Třípísmen ný symbol	Jednopísmenný symbol
glycin	aminooctová	Gly	G
L-alanin	L-2-aminopropionová	Ala	A
L-valin	L-2-amino-3-methylmáselná	Val	V
L-leucin	L-2-amino-4-methylvalerová	Leu	L
L-isoleucin	L-2-amino-3-methylvalerová	Ile	I
L-serin	L-2-amino-3-hydroxypropionová	Ser	S
L-threonin	L-2-amino-3-hydroxymáselná	Thr	T
L-cystein	L-2-amino-3-merkaptopropionová	Cys	C
L-methionin	L-2-amino-4-methylthiomáselná	Met	M
L-asparagová kyselina ^{a)}	L-aminojantarová	Asp	D
L-glutamová kyselina ^{b)}	L-2-aminoglutarová	Glu	E
L-asparagin ^{a)}	L-2-amino-4-karbamoylmáselná	Asn	N
L-glutamin ^{b)}	L-2-amino-5-karbamoylvalerová	Gln	Q
L-lysin	L-2,6-diaminohexanová	Lys	K
L-arginin	L-2-amino-5-guanidylvalerová	Arg	R
L-histidin	L-2-amino-3-(4-imidazolyl)propionová	His	H
L-fenylalanin	L-2-amino-3-fenylpropionová	Phe	F
L-tyrosin	L-2-amino-3-(4-hydroxyfenyl)propionová	Tyr	Y
L-tryptofan	L-2-amino-3-(3-indolyl)propionová	Trp	W
L-prolin	L-pyrrolidin-2-karboxylová	Pro	P

^{a)} asparagová kyselina i asparagin

Asx

B

^{b)} glutamová kyselina i glutamin

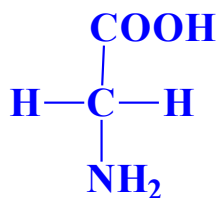
Glx

Z

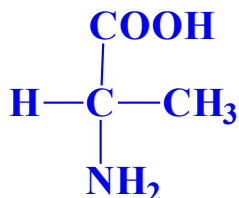
klasifikace základních aminokyselin

podle struktury postranního řetězce a funkčních skupin

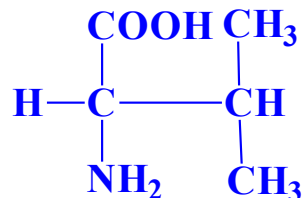
alifatické aminokyseliny s **nesubstituovaným** řetězcem

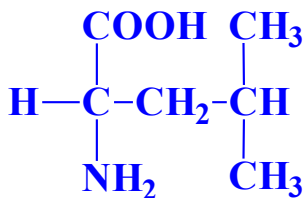
glycin

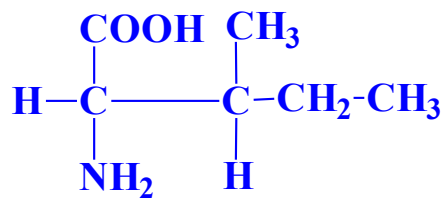
alanin

valin

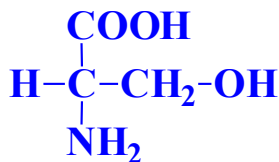

leucin

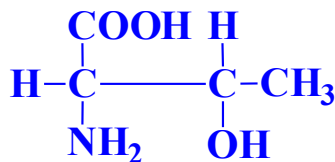

isoleucin

alifatické **hydroxy**aminokyseliny

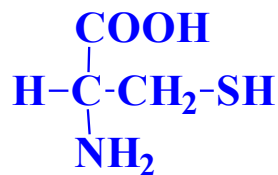
serin

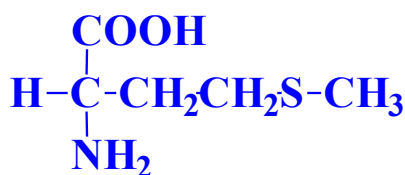
threonin

alifatické **sirné** aminokyseliny

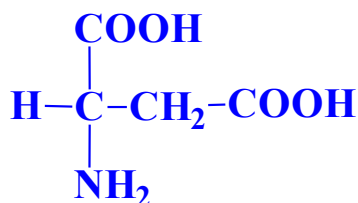

cystein

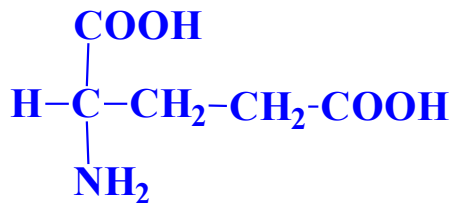

methionin

s **karboxylovou** skupinou v postranním řetězci alifatické (monoaminodikarboxylové kyseliny, kyselé)

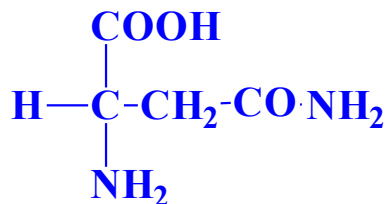

asparagová kyselina

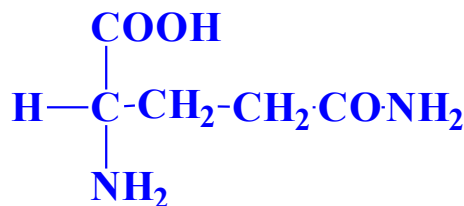

glutamová kyselina

jejich **monoamidy** (s karboxamidovou skupinou v postranním řetězci)

asparagin

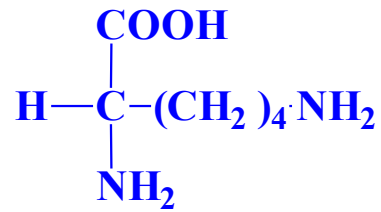
glutamin

s **bazickými** skupinami v postranním řetězci

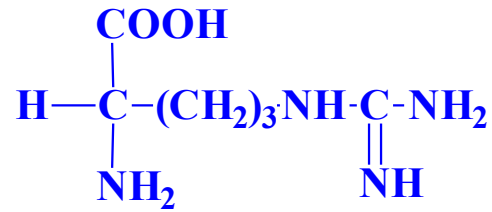
druhá aminoskupina (lysin)

guanidylová skupina (arginin)

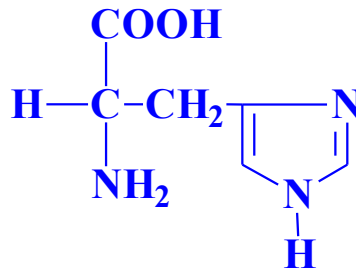
imidazolový cyklus (histidin)

lysin

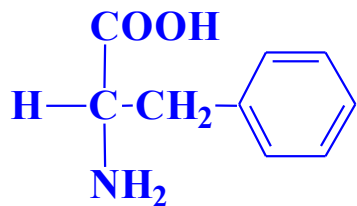

arginin

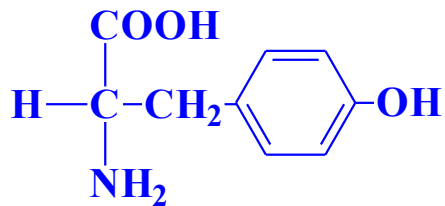

histidin

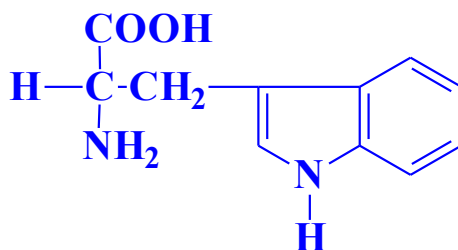
s aromatickým (heterocyklickým) postranním řetězcem

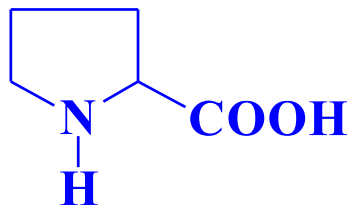
fenylalanin

tyrosin

tryptofan (derivát indolu)

prolin (derivát pyrrolidinu)

klasifikace v biochemii

podle polarity postranního řetězce a jeho iontové formy (v neutrálním prostředí) – souvisí s interakcemi bílkovin

- nepolární, hydrofobní: Val, Leu, Ile, Phe, Tyr, Met, Pro;
někdy Gly, Ala, Trp (amfifilní) – přechod mezi hydrofobními a hydrofilními
- polární, hydrofilní: Ser, Thr, Cys, Asp, Glu, Asn, Gln, Lys, Arg, His

podle iontové formy postranního řetězce v organismech,
v neutrálním prostředí):

- neutrální (nemá elektrický náboj): většina
- kyselé (záporný náboj): Asp, Glu
- bazické (kladný náboj): Lys, Arg, His

klasifikace podle významu ve výživě člověka

- **esenciální**: Val, Leu, Ile, Thr, Met, Lys, Phe, Trp výhradně z potravy
- **poloesenciální** (semiesenciální): Arg, His
- neesenciální: ostatní

kódované aminokyseliny v organismu člověka syntetizovány:

- z jiných aminokyselin
- z glukosy
- z mastných kyselin aj.

u rychle rostoucích organismů (dětí) esenciálními aminokyselinami některé neesenciální = poloesenciální

limitující = aminokyselina, které je v dané stravě/komoditě přítomno relativně nejméně (vztaženo na denní potřebu)

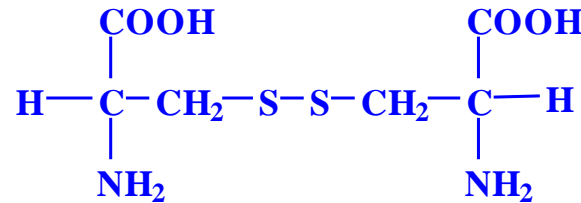
určuje výživovou hodnotu stravy/komodity, jen esenciální !

deriváty základních aminokyselin

- 20 základních, kódovaných aminokyselin
= ~ 90 % aminokyselin v potravinách
- jejich deriváty (vznik specifickou modifikací)
- další aminokyseliny, nejsou kódovány

deriváty základních aminokyselin

L-cystin (CySSCy)

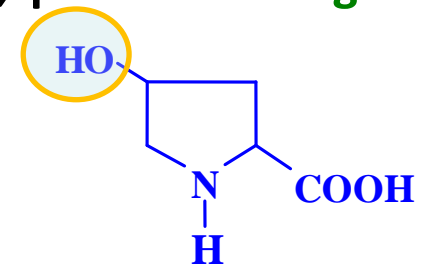
L-4-hydroxyprolin

(L-4-hydroxypyrrolidin-2-karboxylová kyselina, Hyp)

důležitou strukturní složkou bílkovin pojivových tkání, proteinu **kolagenu** a **želatiny** (obsah asi 12 %)

množství v masných výrobcích koreluje s množstvím méně kvalitních surovin, např. kůže

Aminokyselina	Obsah v bílkovině v %		
	Hovězí sval*	Hovězí kolagen**	Bílkoviny pšenice***
Gly	5,0	<u>31,10</u>	2,8
Ala	4,0	11,0	2,0
Ser	5,4	3,8	4,0
Thr	5,3	2,0	2,3
Pro	6,0	<u>11,8</u>	<u>11,5</u>
Hypro	<u>0,0</u>	<u>10,1</u>	<u>0,0</u>
Val	5,8	2,1	2,6
Ileu	6,3	1,2	3,1
Leu	8,0	2,8	6,2
Phe	4,5	1,6	2,9
Tyr	3,1	0,3	1,1
Trp	1,2	<u>0,0</u>	1,0
Cys (+CySSCy)	1,1	<u>0,0</u>	2,3
Met	<u>3,2</u>	0,5	<u>1,6</u>
Asp(+ AspNH ₂)	6,0	5,0	3,7
Glu(+GluNH₂)	<u>15,4</u>	7,6	<u>34,6</u>
Arg	7,2	4,9	2,9
His	1,9	0,6	2,0
Lys	<u>7,6</u>	2,6	1,9
Hylys	<u>0,0</u>	<u>0,6</u>	<u>0,0</u>

*aktin, myosin aj.

**kolagen

***glutenin, gliadin - lepek

Obsah aminokyselin v cereáliích a pseudocereáliích (v g vztaženo na 16 g dusíku)

AA	pšenice	žito	ječmen	oves	rýže	kukuřice	proso	pohanka	amarant
Ala	3,6	4,3	4,0	4,5	6,0	7,5	7,9	4,7	3,4
Arg	4,6	4,6	4,7	6,3	8,3	4,2	5,3	9,8	7,4
Asx	4,9	7,2	5,7	7,7	10,3	6,3	8,0	8,9	8,3
Cys	2,5	1,9	2,3	2,7	1,1	1,6	2,4	2,4	1,4
Glx	29,9	24,2	23,6	20,9	20,6	18,9	18,6	17,3	15,4
Gly	3,9	4,3	3,9	4,7	5,0	3,7	3,8	5,0	8,7
His	2,3	2,2	2,1	2,1	2,5	2,7	2,4	2,1	2,3
Ile	3,3	3,5	3,6	3,8	3,8	3,7	4,1	3,4	3,6
Leu	6,7	6,2	6,7	7,3	8,2	12,5	9,6	5,9	5,3
Lys	2,9	3,4	3,5	3,7	3,8	2,7	3,4	3,8	5,0
Met	1,5	1,5	1,7	1,7	2,3	1,9	2,5	1,5	1,8
Phe	4,5	4,4	5,1	5,0	5,2	4,9	4,8	3,8	3,6
Pro	9,9	9,4	10,9	5,2	4,7	8,9	6,1	4,3	3,6
Ser	4,6	4,3	4,0	4,7	5,4	5,0	4,9	5,0	7,1
Thr	2,9	3,3	3,3	3,3	3,9	3,6	3,9	3,6	3,5
Trp	0,9	1,9	0,9	1,1	0,8	0,7	2,0	1,4	1,5
Tyr	3,0	1,9	3,1	3,3	3,5	3,8	3,2	2,4	3,4
Val	4,4	4,8	5,0	5,1	5,5	4,8	5,5	6,7	4,3
Celkem EAA ¹⁾	32,8	31,6	35,8	37,1	38,5	40,2	41,1	34,8	28,4
Celkem AA ²⁾	96,5	92,0	94,6	93,3	101,2	97,5	98,1	93,3	89,4
EAAI (%) ³⁾	68	75	78	79	76	55	67	76	76
AAS (%) ⁴⁾	44	46	54	57	57	41	53	51	54
Limitující AA	Lys	Trp Ile	Lys Leu	Ile Lys	Ile Lys	Lys	Lys	Lys, Ile	Lys, Ile

¹⁾ EAA = esenciální aminokyseliny, ²⁾ AA = aminokyseliny, ³⁾ EAAI = index esenciálních aminokyselin,

⁴⁾ AAS = aminokyselinové skóre

Obsah aminokyselin v luštěninách, olejninách a ořeších (v g vztaženo na 16 g dusíku)

AA	Sója	Čočka	Hrách	Fazole	Slunečnice	Arašídý	Sezam	Vlašský ořech	Lískový ořech
Ala	4,3	4,3	4,1	4,2	4,2	3,9	4,5	4,1	4,2
Arg	7,2	8,7	9,5	5,7	8,0	11,2	12,1	12,3	15,0
Asx	11,7	11,6	11,0	12,0	9,3	11,4	8,2	8,3	7,2
Cys	1,3	0,9	1,1	0,8	1,5	1,2	1,8	0,5	0,4
Glx	18,7	16,6	16,1	14,8	21,8	18,3	19,4	20,1	20,5
Gly	4,2	4,2	4,0	3,8	5,4	5,6	4,9	7,0	8,7
His	2,5	2,7	2,3	2,8	2,3	2,4	2,4	2,0	1,8
Ile	4,5	4,3	4,3	4,2	4,2	3,4	3,6	3,9	6,2
Leu	7,8	7,6	6,8	7,6	6,4	6,4	6,7	7,5	6,2
Lys	6,4	7,2	7,5	7,2	3,6	3,5	2,7	1,6	2,9
Met	1,3	0,8	0,9	1,1	1,9	1,2	2,8	1,3	0,8
Phe	4,9	5,2	4,6	5,2	4,4	5,0	4,4	4,1	3,6
Pro	5,5	4,3	3,9	3,6	4,5	4,4	3,7	4,7	5,6
Ser	5,1	5,3	4,3	5,6	4,3	4,8	4,7	6,1	9,6
Thr	3,9	4,0	4,1	4,0	3,7	2,6	3,6	2,7	2,7
Trp	1,3	1,5	1,4	1,4	1,4	1,0	1,0	1,0	1,1
Tyr	3,1	3,3	2,7	2,5	1,9	3,9	3,1	3,1	3,7
Val	4,8	5,0	4,7	4,6	5,2	4,2	4,6	4,4	6,4
Celkem EAA ¹⁾	39,3	39,8	38,2	38,6	34,1	32,4	34,8	26,5	33,1
Celkem AA ²⁾	98,5	97,4	93,4	90,9	93,9	94,2	94,7	94,5	106,7
EAAI (%) ³⁾	62	41	50	47	93	69	63	60	35
AAS (%) ⁴⁾	47	31	37	34	56	43	43	24	22
Limitující AA	Met Val	Met Trp	Met Trp	Met Trp	Met Lys	Met Ile	Lys Ile	Met Lys	Met Lys

¹⁾ EAA = esenciální aminokyseliny, ²⁾ AA = aminokyseliny, ³⁾ EAAI = index esenciálních aminokyselin,

⁴⁾ AAS = aminokyselinové skóre

další aminokyseliny (nebílkovinné)

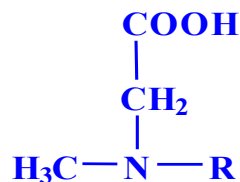
sekundární metabolity

- produkty různých metabolických pochodů
- prekurzory biosyntézy některých nebílkovinných dusíkatých sloučenin
- některé specifické funkce (nervové mediátory a hormony)
- toxické látky (ochrana rostlin před predátory)
- zásobní a transportní forma dusíku

produkty mikroorganismů

produkty chemické transformace bílkovin (isomerace, hydrolýza) nebo volných aminokyselin (isomerace)

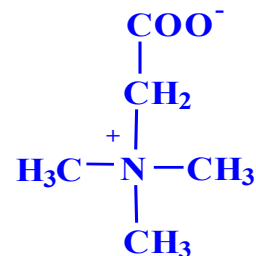
N-substituované α -aminokyseliny

N-methylglycin (sarkosin, R = H)   N,N-dimethylglycin

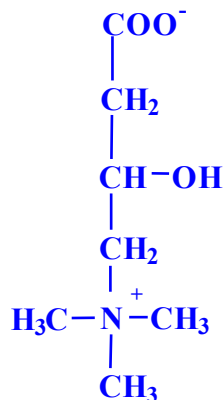
degradací kreatinu

složka pangamové kyseliny
(vit B₁₃, droždí, obiloviny)

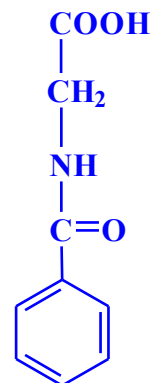
N,N,N-trimethylglycin (betain)

cukrová řepa, melasa

L-karnitin (3-hydroxy-4-trimethylaminobutyrate, vitamin B_t)

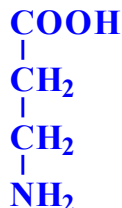
živočišné potraviny, doplňky stravy
metabolismus lipidů , (vit B_t)

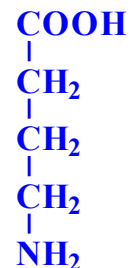
hippurová kyselina (N-benzoylglycin)

z Gly při detoxikaci benzoové kyseliny
(rostliny, mléko)

β -aminokyseliny a γ -aminokyseliny

β -alanin (3-aminopropionová kyselina)
dekarboxylací Asp (lyasy)
složka pantothenové kyseliny (vit. B5)

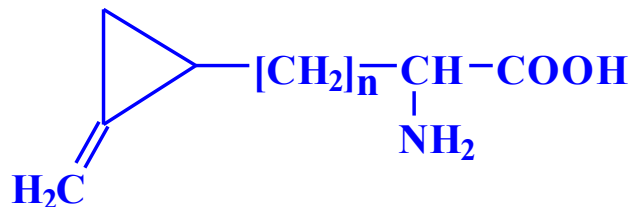
γ -aminomáselná (4-amino-máselná) kyselina (GABA)
dekarboxylací Glu
mozková tkáň, inhibitor přenosu nervových vzruchů

alicyklické aminokyseliny

1-aminocyklopropan-1-karboxylová kyselina

ovoce (jablka, hrušky,...)
prekurzor ethylenu (stimuluje zrání)

2-amino-3-(2-methylencyclopropyl)propionová kys.
(hypoglycin)

v nezralých plodech ovoce ackee (Afrika, Jamajka,...)
hypoglykemické a další toxické účinky

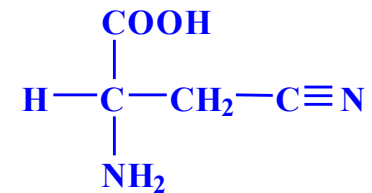
kyanoaminokyseliny

β -kyano-L-alanin

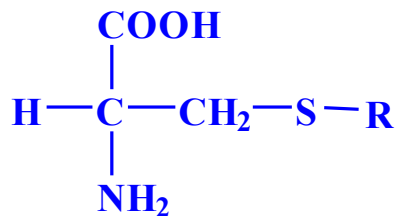
neurotoxin

eliminace toxických kyanidů u rostlin (hlavně hrachor, vikev)

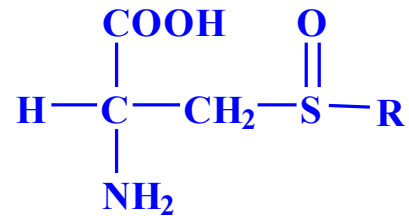
dekarboxylací β -aminopropionitril, původce osteolathyrismu

sirné a selenové aminokyseliny

S-alk(en)yl deriváty L-cysteinu

S-alk(en)yl-L-cysteinsulfoxidy

S-methylcysteinsulfoxid (methiin, R = CH₃)

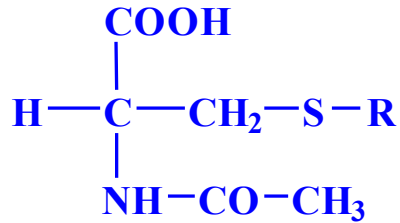
brukvovité (zelí), liliovité (česnek aj.) , toxický pro přežvýkavce

S-allyl-cysteinsulfoxid (alliin, R = CH₂-CH=CH₂)

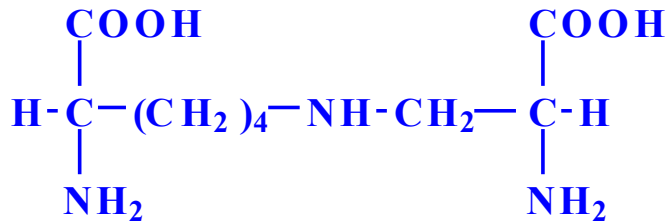
česnek, aróma, nutriceutikum

S-(prop-1-en-1-yl)cysteinsulfoxid (isoalliin, R = CH=CH-CH₃)

cibule (málo česnek)

***N*-acetyl-*S*-substituované cysteiny (merkapturáty)
 merkapturová kyselina (*N*-acetylcystein, R = H)
 dekontaminace cizorodých látek**

lysinoalanin

produkt reakce cysteinu při zpracování potravin, nefrotoxicita

selenová analoga Cys, Met

hlavní organické formy Se

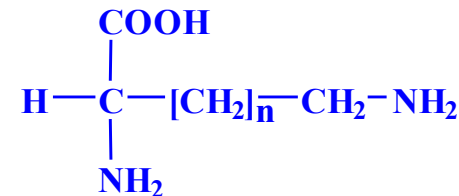
hlavní zdroje Se

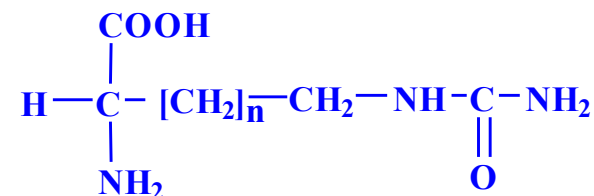

bazické aminokyseliny a příbuzné sloučeniny

L-ornithin (L-2,5-diaminovalerová kyselina, n = 2)
biosyntéza argininu, ornithinový (močovinový) cyklus

L-citrullin (n = 2, karbamoylderivát ornithinu)

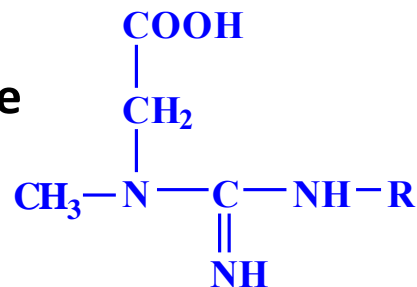

meziprodukt tvorby močoviny, součást dusíkové rezervy rostlin, transportní forma dusíku

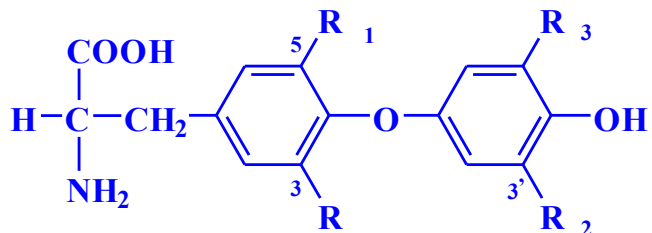
kreatin-fosfát

svalová tkáň (3-6 g/kg), rezerva energie pro svalovou práci a regeneraci ATP

kreatin (R = H)

aromatické aminokyseliny

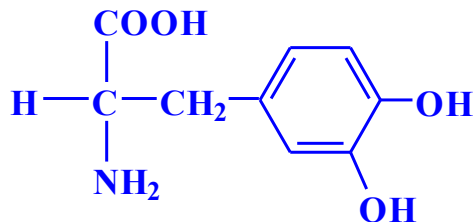

thyronin, $R = R^1 = R^2 = R^3 = H$

trijodthyronin, $R = R^1 = R^2 = I, R^3 = H$

tetrajodthyronin (thyroxin), $R = R^1 = R^2 = R^3 = I$

hormonální účinky

L-3,4-dihydroxyfenylalanin (DOPA)

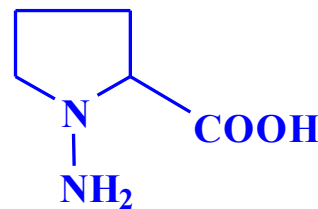
prekurzorem hnědých až černých pigmentů = melaniny,

reakce enzymového hnědnutí

heterocyklické aminokyseliny

linatin

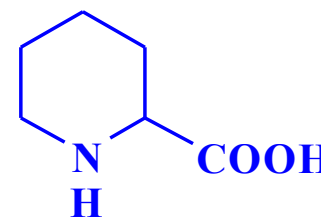
semena Inu, antivitamin B₆

L-pipekolová (L-2-piperidin-karboxylová) kyselina

hlavně luštěniny

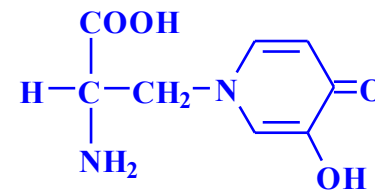
stimulátor receptorů γ -aminomáselné kyseliny v mozku savců (hyperpipekolová acidemie čili hyperpipekolatemie) při chronických chorobách jater a některých genetických poruchách

L-mimosin

pícní luštěnina leucena

hmotnostní ztráty, zvířata ztrácejí srst (depilátor), oční katary, struma (3,4-dihydroxypyridin vzniklý odbouráním v bachoru), teratogenita

FYZIOLOGIE A VÝŽIVA

pestrá strava zásobování esenciálními AK je dostačující

možnost obohacování potravin esenciálními (limitujícími) AK

- **Lys** (nízký obsah v obilovinách a obecně v rostlinných proteinech)
- **Met**, event. s **Cys** (nižší obsah v masných a mléčných proteinech)
- **Thr** (nízký obsah v pšeničných a žitných proteinech)
- **Trp** (nižší obsah v kaseinech mléka, proteinech kukuřice a rýže)

aminokyselinové skóre AAS (Amino Acid Score)
$$AAS(\%) = \frac{100 A_i}{A_{si}}$$

index esenciálních aminokyselin EAAI (Essential Amino Acid Index)

lidská výživa a krmiva hospodářských zvířat (užitkovost)

0,05-0,2 % jako aditivní látky v krmných směsích (hlavně Lys, Met)

FYZIKÁLNÍ VLASTNOSTI

Acidobazické vlastnosti

ve fyziologických hodnotách pH

α -karboxylové skupiny, α -aminoskupiny a α -iminoskupiny disociovány

- amfolyty (amfoterní elektrolyty)
- tvoří tzv. vnitřní sůl (dipolární, obojetný, amfoterní ion, amfion, zwitterion)

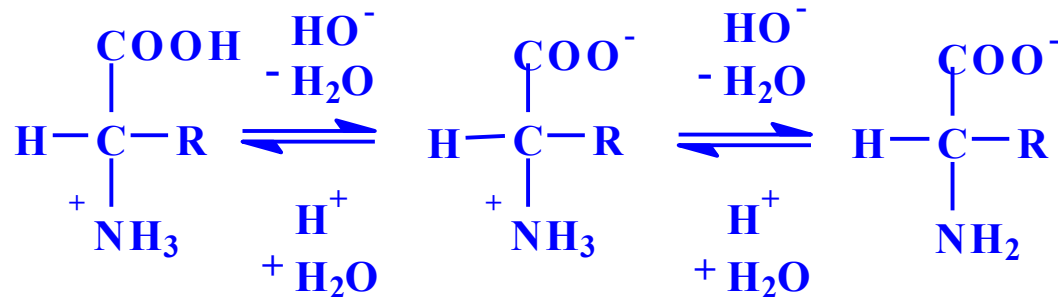
AK nese současně kladný i záporný elektrický náboj

výsledný elektrický náboj molekuly je nulový

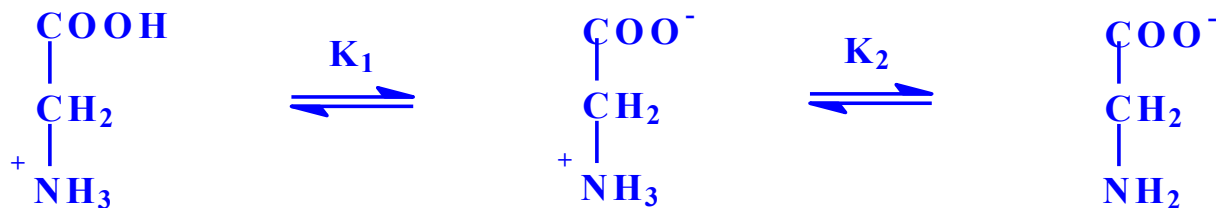
amfion - převládající formou téměř všech aminokyselin **ve fyziologickém prostředí** živočišných tkání a rostlinných pletiv

v závislosti na pH prostředí - kromě **amfionů** i **kationy** (reagují-li s kyselinami a chovají-li se jako zásady) a **aniony** (chovají-li se jako kyseliny)

disociace aminokyselin v závislosti na pH prostředí

disociace glycinu v závislosti na pH prostředí:

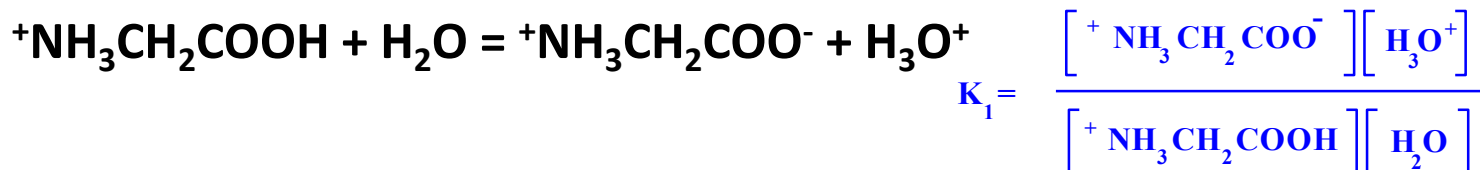
ion I₁ (kation)
volný náboj +1
pH < 2

ion I₂ (amfion)
volný náboj 0
pH ≈ 6

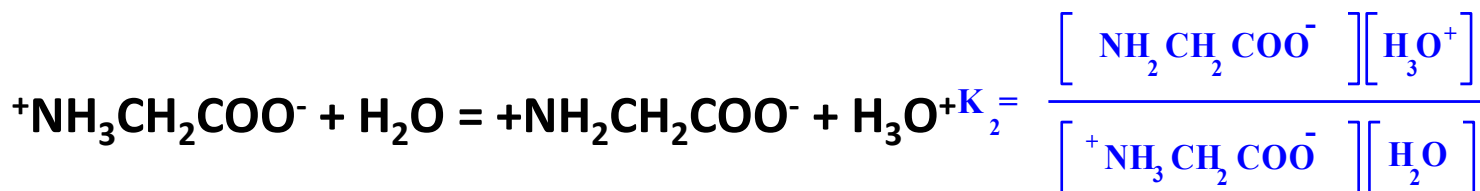
ion I₃ (anion)
volný náboj -1
pH > 10

- mírou kyselosti a bazicity funkčních skupin **disociační konstanty**

- K_1 popisuje kyselost α -karboxylové skupiny:

- K_2 popisuje bazicitu α -aminoskupiny, tedy reakci:

např. hodnoty disociačních konstant glycinu při 25°C:

$$K_1 = 4,47 \cdot 10^{-3}$$

$$K_2 = 1,67 \cdot 10^{-10}$$

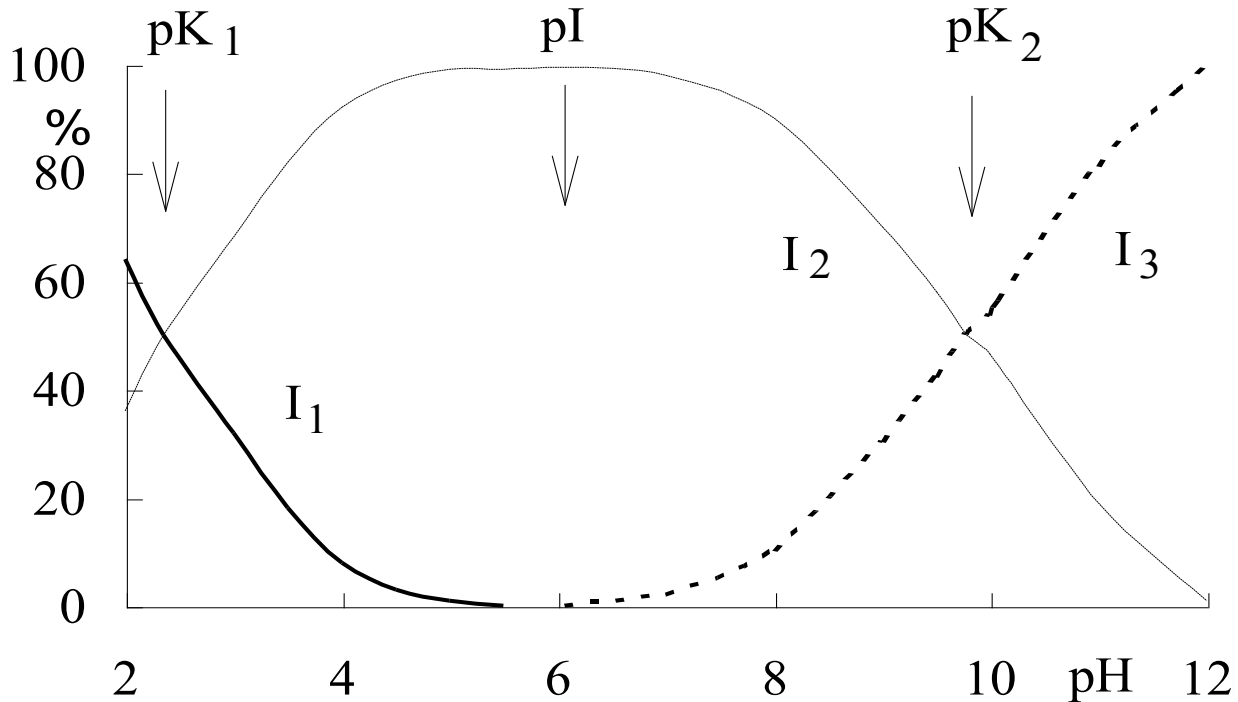
$\text{p}K_i$ ($-\log K_i$)

$$\text{p}K_1 = 2,35$$

$$\text{p}K_2 = 9,78$$

- maximální koncentrace amfiontu v $\text{pH} = \text{pI}$ (isoelektrický bod):

$$\text{pI} = \frac{\text{pK}_1 + \text{pK}_2}{2} = 6,1$$

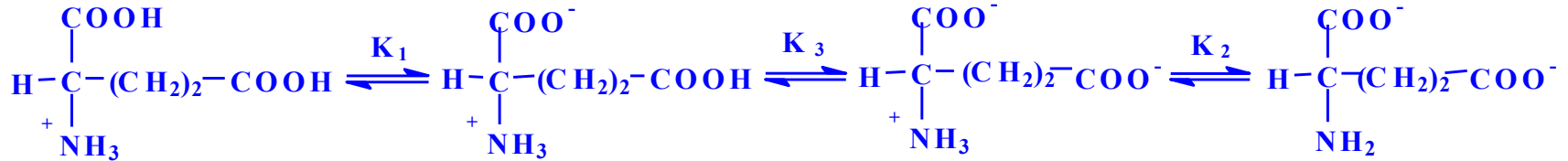
závislost iontových forem glycinu na pH

———— = kation (I₁)   - - - - = amfion (I₂)   ..... = anion (I₃)

kyselé aminokyseliny

disociace Glu v závislosti na pH:

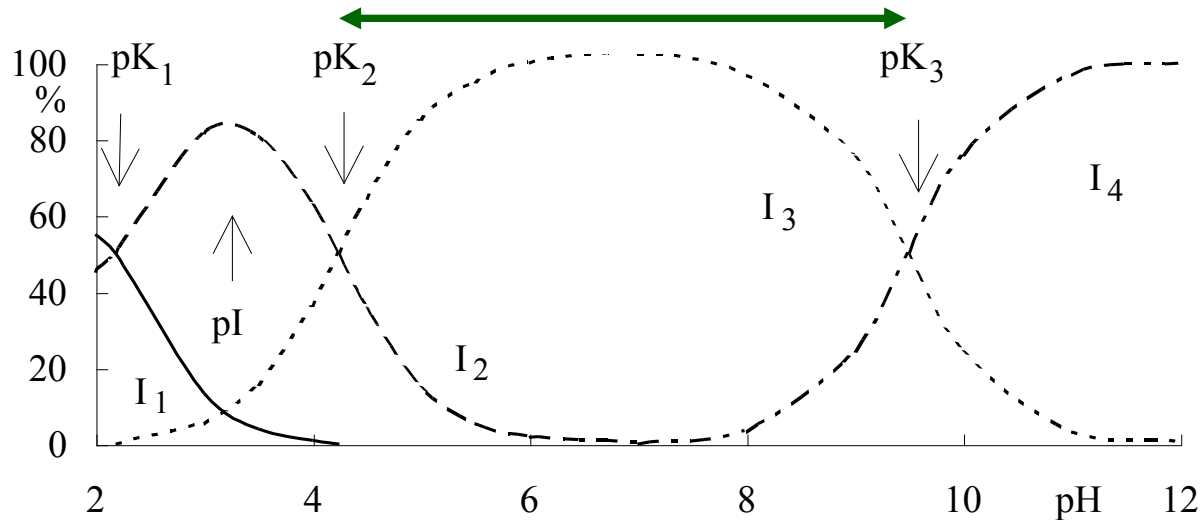
ion I_1 (kation)
volný náboj +1
pH < 2

ion I_2 (amfion)
volný náboj 0
pH ≈ 3

ion I_3 (anion)
volný náboj -1
pH ≈ 7

ion I_4 (anion)
volný náboj -2
pH > 10

žádoucí organoleptické vlastnosti

závislost iontových forem glutamové kyseliny na pH

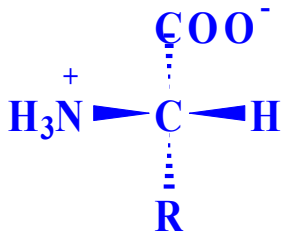
— = kation (I_1)   - - - = amfion (I_2)   ..... = anion (I_3)   - · - · - = anion (I_4)

optická aktivita

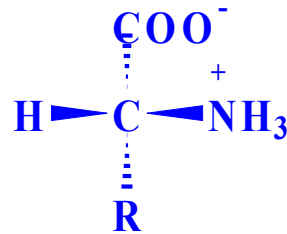
glycin = výjimka

ostatní aminokyseliny = chirální atom uhlíku C_{α}

dva optické isomery, enantiomery

L-aminokyselina
(*S*)-aminokyselina

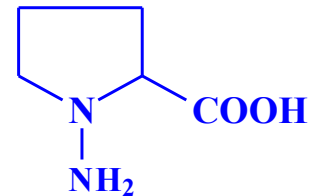
D-aminokyselina
(*R*)-aminokyselina

- **aminokyseliny s L-konfigurací = (*S*)-stereoisomery**
odvozené od L-glyceraldehydu
výjimka: L-cystein = (*R*)-stereoisomer
(priorita zbytku $R=CH_2SH$ vyšší než $-COOH$)
- **aminokyseliny s D-konfigurací = (*R*)-stereoisomery**
odvozené od D-glyceraldehydu

aminokyseliny s D-konfigurací

- v přírodě ojediněle v biologicky aktivních peptidech rostlin a živočichů
- v peptidoglykanech buněčných stěn mikroorganismů
- volné sloučeniny (např. linatin v semenech lnu)

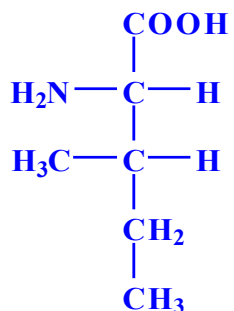
v čerstvých, tepelně nezpracovaných potravinách
nejčastěji mikrobiálního původu

- hydrolýzou peptidoglykanů buněčných stěn mikroorganismů
- působením mikrobiálních racemas z L-aminokyselin (biogenní D-aminokyseliny)

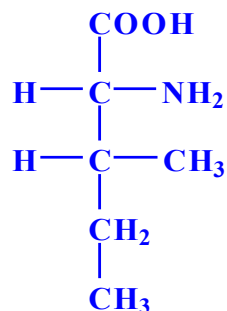
jiného původu

- neenzymovou isomerací L-aminokyselin při zpracování potravin za vyšších teplot v alkalickém prostředí (abiogenní D-aminokyseliny)

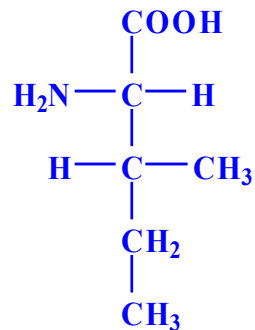
diastereoisomery

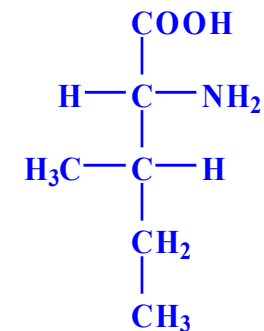
L-isoleucin
(2S, 3S)-isoleucin

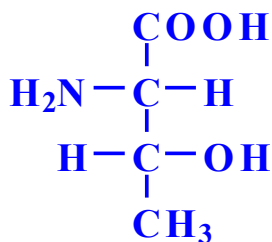
D-isoleucin
(2R, 3R)-isoleucin

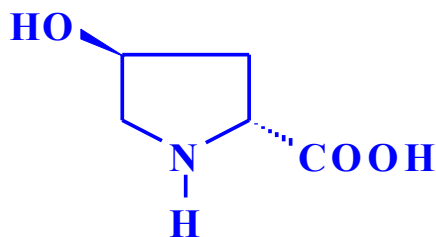
L-allo-isoleucin
(2S, 3R)-isoleucin

D-allo-isoleucin
(2R, 3S)-isoleucin

L-threonin
(2S, 3R)-threonin

L-4-hydroxyprolin
(2S, 4R)-4- hydroxyprolin

ORGANOLEPTICKÉ VLASTNOSTI

sensoricky aktivní látky, organoleptické vlastnosti, zejména chuť podle organoleptických vlastností:

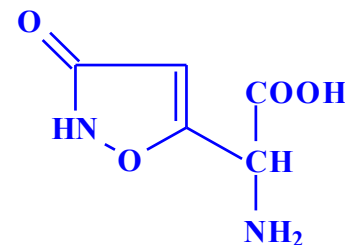
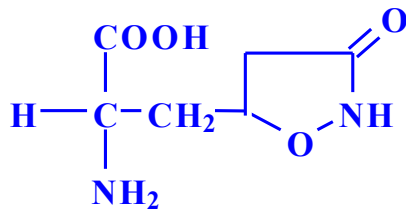
- **sladké** (Gly, Ala, Thr, Pro)
- **kyselé** (Asp, Glu)
- **hořké** (s hydrofobními postranními řetězci: Leu, Ile, Phe, Tyr, Trp)
- **indiferentní** (ostatní)

umami (japonsky lahodná) plná, masová, přinášející v ústech pocit uspokojení unikátní organoleptické vlastnosti = Glu,

resp. **natrium-hydrogen glutamát**

aditivní látka, intenzifikátor masové chuti pokrmů

srovnatelnou chuť **tricholomová** (čirůvky), **ibotenová kyselina** (muchomůrky)

CHEMICKÉ VLASTNOSTI

reakce:(isomerační)

eliminační

adiční

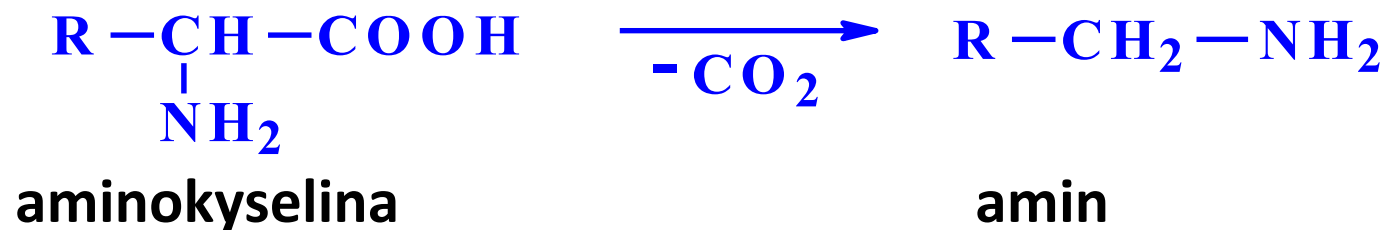
oxidační

vznik aromatických látek

(aminy, aldehydy, alkoholy, sirné sloučeniny)

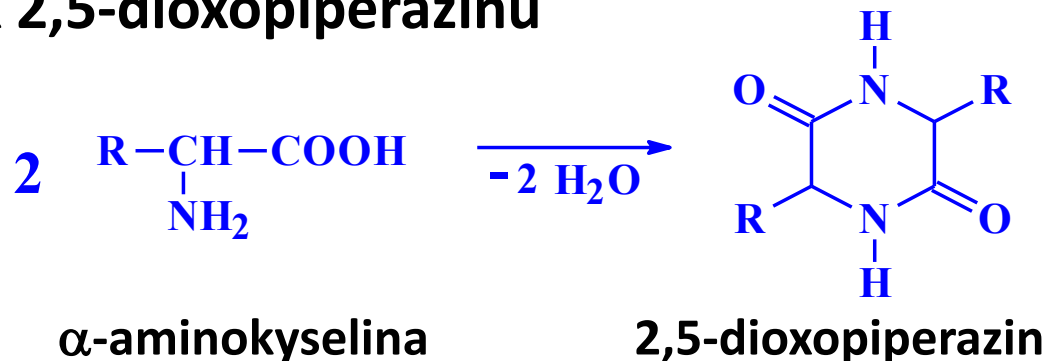
Eliminační reakce

dekarboxylace (eliminace CO₂)

eliminace amoniaku a vody

vznik 2,5-dioxopiperazinů

Gly aj.

vznik alk-2-enových kyselin

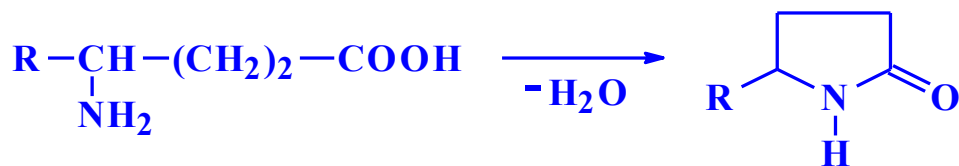

β -aminokyselina

alk-2-enová kyselina

Asp

vznik γ -laktamů z γ -aminokyselin

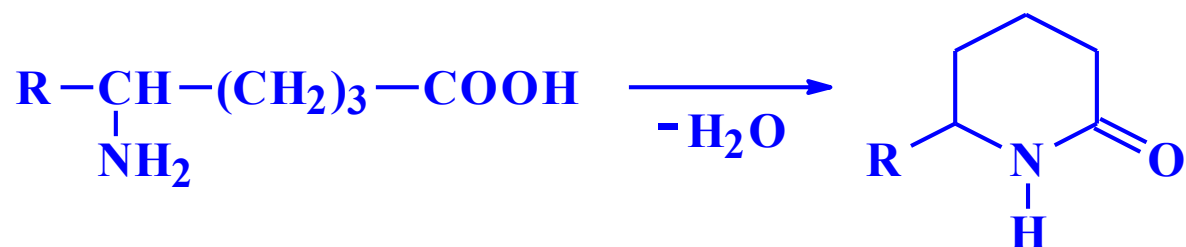

γ -aminokyselina

γ -laktam

Glu

vznik δ -laktamů z δ -aminokyselin

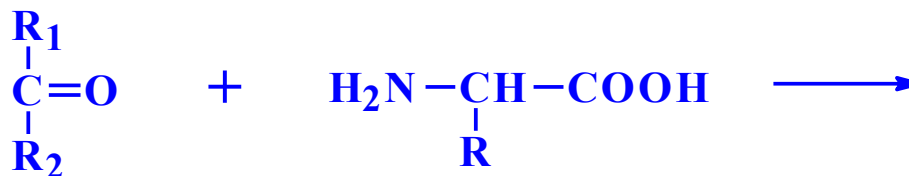

δ -aminokyselina

δ -laktam

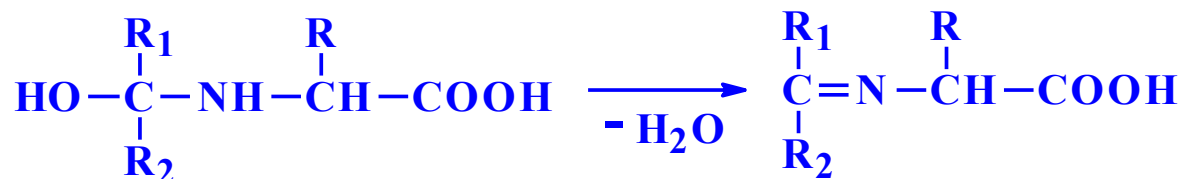
Adiční reakce

reakce s aldehydy a ketony

karbonylová sloučenina

α -aminokyselina

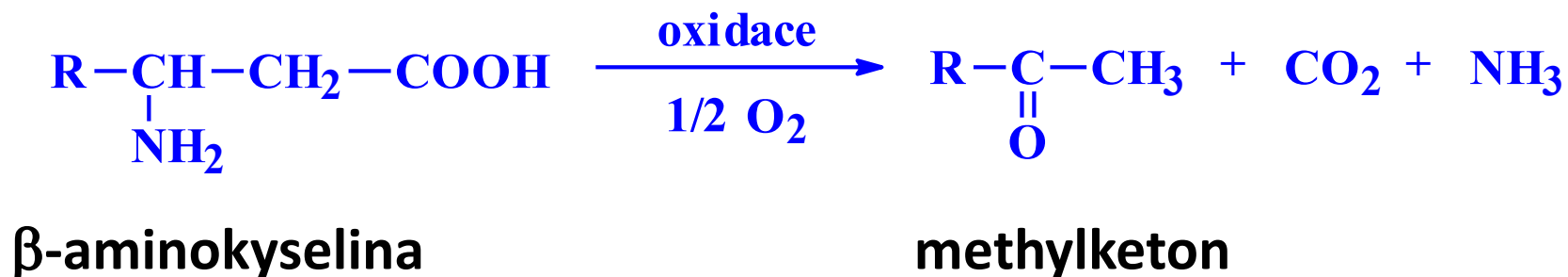
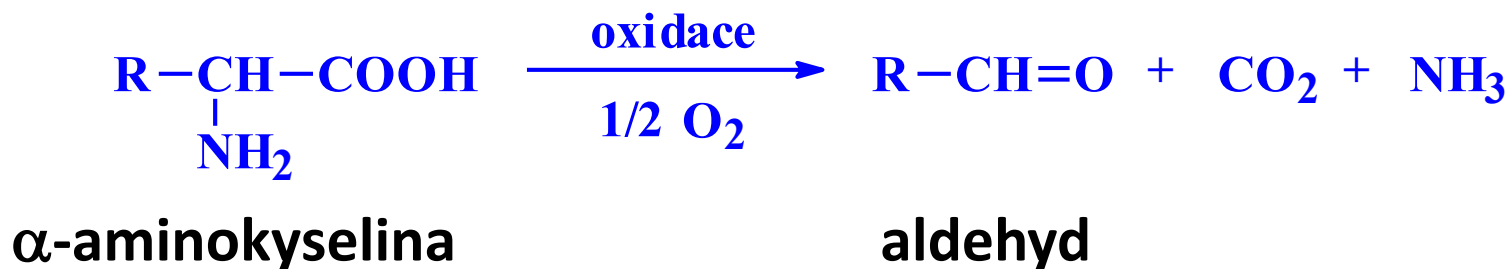

imin (Schiffova báze)

OXIDAČNÍ REAKCE

Streckerova degradace (oxidační dekarboxylace)

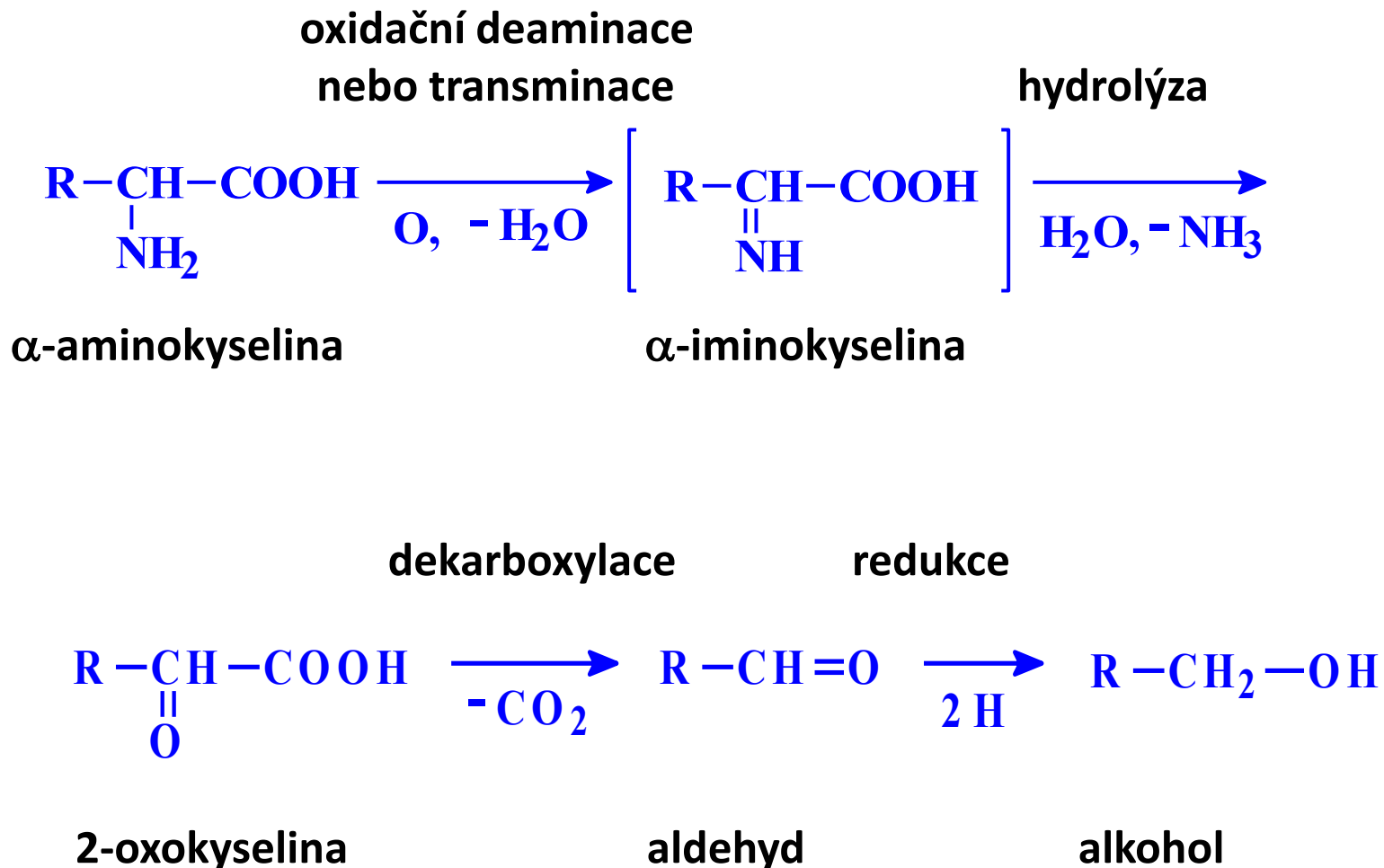
aldehedy vznikající Streckerovou degradací běžných α -aminokyselin

aminokyselina	produkt degradace
Gly	methanal (formaldehyd)
Ala	ethanal (acetaldehyd)
Thr	propanal
α - a γ -aminomáselná k.	propanal
Val	2-methylpropanal
Leu	3-methylbutanal
Ile	2-methylbutanal
Met	methional
Phe	2-fenylethanal (fenylacetaldehyd)
norvalin	butanal
norleucin	pentanal
Cys	2-merkptoacetaldehyd
Orn	4-aminobutanal
Asp	oxaloctová k. (acetaldehyd)
Glu	2-oxoglutarová k. (propanal)

oxidační deaminace a transaminace

(enzymy, mechanismus jako při Streckerově degradaci)

2-ketokyseliny → aldehydy → alkoholy

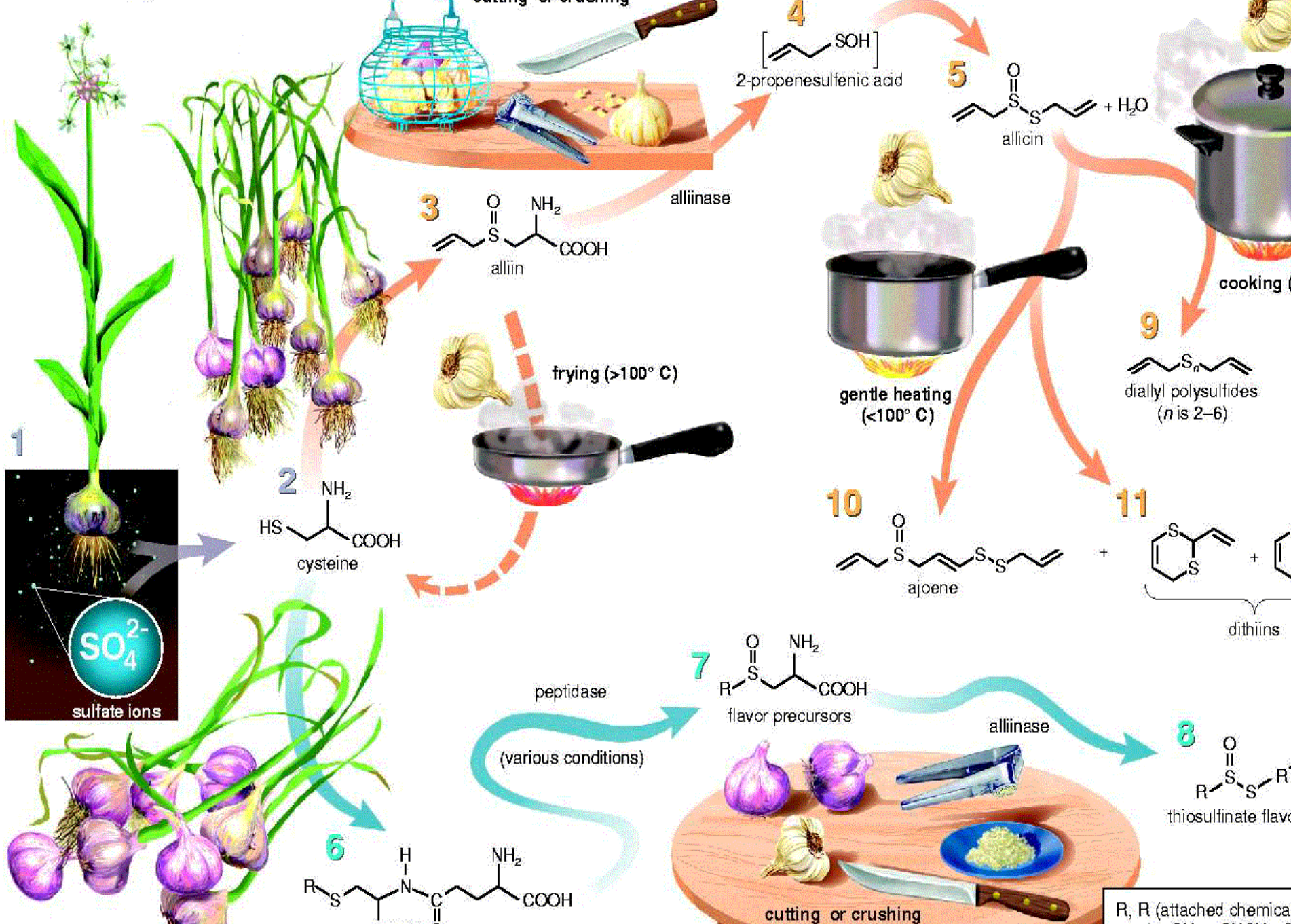

- aldehydy hlavně v ovoci a zelenině
- alkoholy v alkoholických nápojích (alkoholy přiboudliny)
působením alkoholdehydrogenas

vliv na aroma

alkohol	aminokyselina
propan-1-ol	Thr
butan-1-ol	Thr
2-methylbutan-1-ol (isobutanol)	Val
(S)-2-methylbutan-1-ol	Ile
3-methylbutan-1-ol	Leu
2-fenylethanol	Phe
tyrosol	Tyr
tryptofol	Trp

The Chemistry of Garlic

R, R (attached chemical groups) can be CH2=CH-CH2-